

FAKTA OM LÖVTRÄ

Den här broschyren riktar sig till alla som har ett intresse av att veta mer om lövträ, dess användning och egenskaper. Det kan vara allmänheten likaväl som professionella; slöjdare, snickare, arkitekter, skogsägare, konsumenter, skolor.

Vid urvalet av träslag har vi begränsat oss geografiskt till området kring Östersjön och tagit med dem som används kommersiellt och de som bedöms ha en kommersiell potential. Broschyren ger en allmän översikt och för den som vill ha mer information hänvisar vi till vår hemsida.

© TRÄCENTRUM NÄSSJÖ 2005

FAKTA OM LÖVTRÄ har utarbetats vid Träcentrum Nässjö av Johan Palm, Anders Åhström, Gunnar Wijk och Susanne Johansson.

Foton och illustrationer: Johan Palm och Gunnar Wijk om ej annat anges.

Stol på omslaget "Lilla h". Design Caroline Schlyter

Layout: Kate Meurling, Qwack text & bild

Tryck: Prinfo Bergs, Virserum

ISBN 91-631-8189-4

www.tracentrum.se

Tel. 0380-55 43 00

FAKTA OM LÖVTRÄ

INNEHÅLL

Al	2
Alm	5
Ask	8
Asp	11
Björk	14
Bok	17
Ek	20
Körsbär	23
Lind	26
Lönn	29
Rönn	32
Sälg	35
Hårdhet, böjhållfasthet och densitet	38
Användningsområden	40

AL

Al är relativt mjukt och sprött

Al har något bättre egenskaper än furu och kan användas på samma sätt i inredningar och möbler. Klibbal (*Alnus glutinosa*) och gråal (*Alnus incana*) har nästan likvärdiga egenskaper. Al finns över hela Europa, nordligaste och sydvästligaste delar undantagna. Trädslaget växer på fuktiga och blöta marker, ofta utmed rinnande vatten eller sjöstränder.

Tekniska egenskaper

Al är lätt att bearbeta, klyva, svarva, spika och medför litet verktygsslitage. Också lämpligt för fanéttillverkning. Virket torkar lätt och relativt snabbt med få skador. Al är lätt att limma och ytbehandla. Den har dålig rötbeständighet vid markkontakt men mycket bra under vatten. Al har bra formbeständighet vid fuktväxlingar, därför lämpligt till ex. lådor, träsnideri, modellarbeten och träskor. Leder värme dåligt och är därför ett bra val i bastun.

Enstaka fall av kontakteksem har rapporterats.

Utseende

Strax efter avverkning är veden ljus gul men ändras snabbt vid luftkontakt till orange/rödbrun. Mellan årsringarna, som är tydliga, syns ibland bruna streck orsakade av bastflugeangrepp.

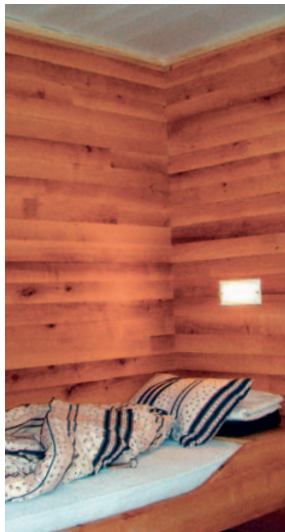
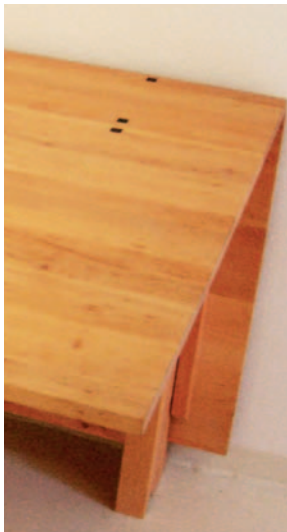

Bild från Österbymo Trävaru.

AL

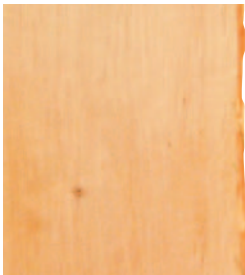
Al – obehandlad

Al – lackerad

Al – linolja

Al – vittonad olja

Användningsområden

Har traditionellt använts till bl.a. dammluckor, vattenrännor, skopor och tunnor.

Nutida användning: möbler och inredning som t.ex. panel, bastuinredning, köksinredning, dörrar inomhus eller golv som inte utsätts för hårt slitage. Används också till slöjd, blindträ, modellarbeten och träskor. Framtida användning kan vara naturell eller betsad som ett alternativ till mahogny.

Tips

Använd vittonad olja för att motverka att alen mörknar med tiden.

Den brunfärgade veden i kärnan är lika hållfast som den ljusare veden.

Använd inte al utomhus utan speciell behandling mot röta, undantaget användning under vatten.

Kuriosa

Alspån används vid rökning av fisk eller kött, rök från fuktigt alspån tillför maten nyttiga fenoliska antioxidanter. Grillkol av al är också ett bra val.

Alvirke kallas ibland nordens mahogny.

ALM

Almen är ett hårt och medelsegt träslag

Alm (*Ulmus glabra*) lämpar sig väl för användning i sammanhang där krav på slag- och nötningstålighet är stora. Träslaget är hårt och relativt segt med liten tendens att splittras. Alm finns i en stor del av Europa, sydligaste och nordligaste delarna undantagna.

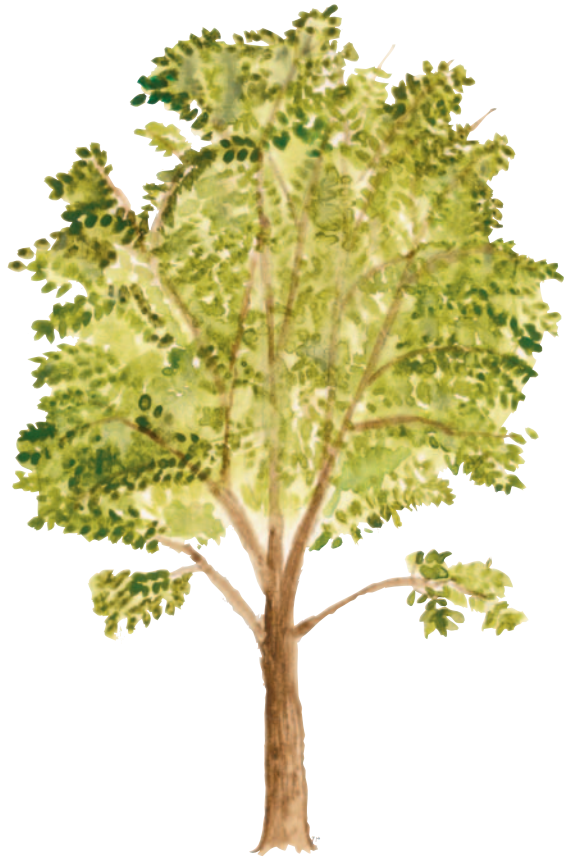
Tekniska egenskaper

Alm är generellt svårklivet. Torkar relativt snabbt och har liten tendens till sprickbildning. Lättbearbetat med måttlig verktygsförslitning. Rakvuxen, kvistfri alm har goda böjningsegenskaper, jämförbara med bok. Kärnvedens rötbeständighet är måttlig. Bra resultat vid ytbehandling men man måste se upp med blåsbildning eftersom träslaget är grovporigt.

Uppgifter finns (utan fallbeskrivning) att virket kan framkalla eksem.

Utseende

Splintveden är gråvit till gul och utgör en mindre andel av veden. Kärnveden är mörk i nyanser mellan svart- och rödbrunt. Vår- och sommarvedens stora kontraster i porstorlek, färg och fiberriktning gör att virket får ett mycket speciellt utseende på tangentiella ytor. En lackad eller oljad yta får en vackert skimrande lyster.

ALM

Alm – obehandlad

Alm – lackerad

Alm – linolja

Alm – vittonad olja

Användningsområden

Mycket lämpligt för ytor som utsätts för nötning och slag. Traditionell och nutida användning: finsnickeri och hantverk, möbler, svarvning, fanér, trösklar, golv och inom båtbyggeri. Vidare till stegar, idrottsredskap, pilbågar, leksaker, verktyg och likkistor.

Tips

Lukten av sågat, rått almträ, kan upplevas som obehaglig.

Normalt är det inget problem vid spikning/skruvning men förborring rekommenderas.

Virket har högt bränslevärde, högre ju mer snabbvuxet virket är.

Kuriosa

I fornnordisk mytologi var *Embla*, den första kvinnan på jorden, skapad ur en alm.

Under vikingatiden var en fin pilbåge tillverkad av alm, det äldsta fornfyndet av en pilbåge tillverkad av alm är cirka 10 000 år.

Den mest begränsande faktorn för användning av almträ är almsjukan, en svampsjukdom som sprids av *alm-splintborren* och som lokalt har decimerat beståndet kraftigt. Arbete pågår på många håll med försök att hitta en resistent sort.

När ett system av vattenledningar i London tillverkat av alm från 1700-talet, grävdes upp i nutid, var det helt intakt.

ALM

Bild från Mio.

Bild från Mio.

ASK

Ask är segt och mycket hårt

Ask (*Fraxinus Excelsior*) lämpar sig väl för användning i sammanhang där krav på nötningsåtlighet är stort. Utbredningsområdet omfattar större delen av Europa utom nordligaste delarna och Iberiska halvön.

Tekniska egenskaper

Ask är i många avseenden ett användbart träslag, det är hårt, segt, lättklivet och i övrigt relativt lättbearbetat samt lämpar sig även för svarvning. Virket är lätt att ytbehandla. Viss risk för blåsbildning vid hög torktemperatur. Virket går lätt att limma. Ask och bok är två av de träslagen som lämpar sig bäst att basa och tillverka böjda profiler av. Denna egenskap i kombination med seghet gör att träslaget passar för tillverkning av t.ex. bandy- och landhockeyklubbor.

Inga kända specifika hälsorisker är förknippade med träslaget.

Utseende

Splintvedens utseende varierar mellan ljusgul och ljusgrå. Kärnan i yngre träd har ofta samma färg, med åldern mörknar den och kan på gamla träd bli riktigt mörk, s.k. "olivask". En lackad eller oljad yta får en skimrande och förtrollande lyster som är svår att finna hos andra träslag. Inte lämpligt för utomhusbruk utan mycket bra ytbehandling. Svårimpregnerat.

ASK

Bild från Österbymo Trävaru.

ASK

Ask – obehandlad

Ask lackerad

Ask – linolja

Ask – vittonad olja

Användningsområden

Mycket lämpligt för ytor som utsätts för nötning; golv, bordsskivor, hyllplan, ledstänger etc. Lämpligt för användning inom många områden med anknytning till hantverk, sport och idrott; verktygsskaft, gymnastikredskap, klubbor, bågar, biljardköer, båtinnredning, åror etc.

Tips

Använd ytbehandling med UV-filter för att motverka att lustern går förlorad.

Vid spikning/skruvning är det lämpligt att förborra.

Rakfibrig ask är lättkliven och har mycket högt bränslevärde, högre ju mer snabbvuxet virket är.

Kuriosa

Enligt fornnordisk mytologi, skapades den förste mannen på jorden, *Ask*, ur trädet ask. Hans hustru, *Embla*, skapades ur trädet alm.

Det isländska namnet på ask är *askr* och betyder spjut. I antikens Hellas var gudarnas spjut och pilar tillverkade av ask.

Asken är det trädslag vars lövskrud slår ut sist på våren och trillar av först på hösten. Asken kallas därför Kungaträdet.

I det gamla nordiska bondesamhället beskars, hamlades, ofta askens grenar på sensommaren. Grenar och löv torkades och användes till djurfoder. Den vakne iakttagaren hittar fortfarande spåren efter detta i dagens jordbrukslandskap.

ASP

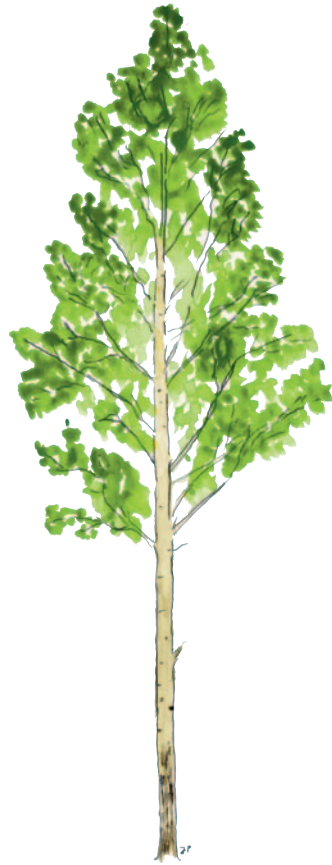
Asp är medelhårt och medelsegt

Asp (*Populus tremula*) är representerad i hela Europa, sydligaste och sydvästliga delar undantagna. Asp sprider sig vegetativt med rotskott och en aspindivid kan bli över 100 år, även om ett enskilt träd sällan blir mer än 50 år. Asp är relativt mjukt men ändå tillräckligt hårt för användning i möbler, paneler eller golv i t.ex. ett sovrum där man önskar en ljus yta.

Tekniska egenskaper

Asp är lätt att såga, klyva, skära, svarva samt bearbeta manuellt men ytan blir lätt "luddig". Skarpa verktyg krävs vid all bearbetning för en slät yta. Kräver viss omsorg vid torkning men torkar tämligen snabbt och krymper relativt lite och är sedan formstabil. Virket går lätt att spika eller skruva men spikfastheten är relativt dålig. Böjning av massivt virke är olämpligt. Virket går lätt att limma och egenskaperna för djupbetsning är utmärkta. Målning och lasering kräver viss erfarenhet. Kärnved är svårimpregnerad. Rötbeständigheten är dålig vid jordkontakt men bra för övrigt om virket har möjlighet att torka ut efter att ha varit blött. Utgångsmaterialet måste dock vara noggrant torkat virke. Tekniskt är aspen lik granen vad gäller användningsområden. Aspen har dock ett högt K-värde, dvs. leder kyla och värme dåligt. Denna egenskap, liksom att asp inte innehåller kåda, gör det till ett utmärkt val för bastupanel och bastulavar.

Asp har inga kända hälsorisker.

ASP

Asp – obehandlad

Asp – lackerad

Asp – linolja

Asp – vittonad olja

Utseende

Veden är ljus till ljust gul. Kärnan kan vara något mörkare. Asp behåller sin ljushet bättre än de flesta andra träslag. En obehandlad ytterpanel grånar vackert och ger med tiden ett ”silvergrått” intryck.

Användningsområden

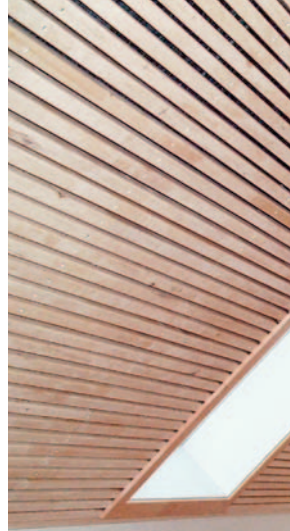
Asp är mycket lämpligt till vitt skilda ändamål som; tändstickor, konstruktionsvirke, takspån, bastu, paneler – inne såväl som utomhus. Även till: träsnideri, leksaker, emballage, lastpallar, möbler och golv som inte utsätts för hårt slitage.

Tips

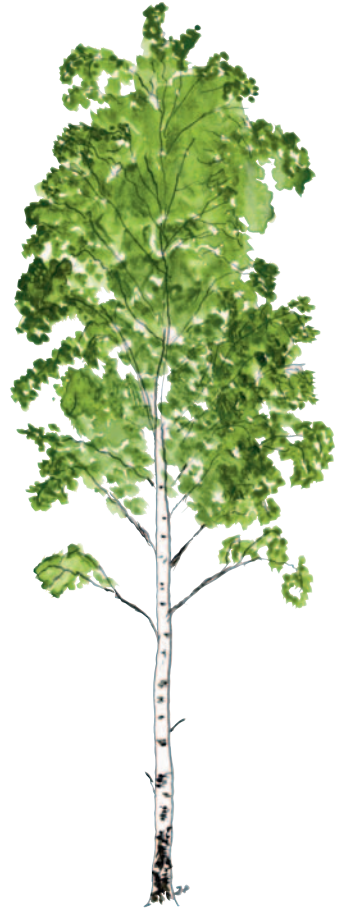
Vid användning utomhus: se till att virket inte har jordkontakt och att det är luftcirkulation runt omkring. Virket tål att bli blött bara det har möjlighet att torka ut.

Kuriosa

En halv kubikmeter aspvirke ger en miljon tändstickor. Asplöven skälver för att Kristi kors var av aspvirke. I Baltikum och Ryssland är det vanligt med spåntak av asp.

BJÖRK

Björk är medelhårt och mycket segt

Trädslaget björk består av totalt cirka 100 olika arter. Varav vårtbjörk (*Betula pendula*) och glasbjörk (*Betula pubescens*) är vanligast. Björk finns i större delen av Europa, sydligaste delarna undantagna. Kvalitén på virket kan bli högre med nordlig och östlig växtplats i Europa. Virket är tillräckligt hårt för hållbara golv och karmar utsatta för slitage. Björk är ett av våra absolut segaste träslag. Bøjhållfastheten gör att man kan använda klena dimensioner och ändå få ett hållbart material.

Tekniska egenskaper

Björk är relativt lättorkat men med tendens till deformation. Virket är ganska elastiskt och går lätt att svarva och profilera. Hårdheten och segheten gör att komplicerade listprofiler, luftade golvlistor etc. kan hyvlas utan risk för sprickbildning eller brott.

Går lätt att limma, ytbehandla, polera och impregnera. Snabb lacktorkning kan ske vid hög temperatur utan risk för blåsbildning. Mycket dålig beständighet i fuktig miljö.

Utseende, lukt och smak

Ett ljust träslag med stora valmöjligheter vid ytbehandling. Björken gulnar med tiden men ljusheten kan behållas med vittonad olja. I äldre träd bildas ibland s.k. ”rödkärna” som kan bidra med ett livfullt utseende i synliga träkonstruktioner. Virket ger varken smak eller lukt ifrån sig och är inte allergiframkallande.

BJÖRK

Bild från Köhrs.

BJÖRK

Björk – obehandlad

Björk – lackerad

Björk – linolja

Björk – vittonad olja

Användningsområden

Björk är ett klassiskt möbelträslag. I nutid ofta som skiktlimmade sittmöbler eller möbler och inredning för offentlig miljö. För byggnads- och inredningsändamål är björken mycket lämplig till golv, trappor, paneler, köksinredningar, dörrar etc. inomhus. Används till ytskikt i plywood.

Tips

Förborra vid skruvning/spikning, det kan ta emot rejält när man använder hårda träslag.

Den rödfärgade veden är lika hållfast som den vita veden.

Använd inte björk utomhus utan speciell behandling.

Björk har bra bränslevärde och brinner lugnt. Näver, som innehåller tjära, är lättantändligt.

Kuriosa

Ordet björk härstammar från det indoeuropeiska ordet *bhereg* – ljusskimrande. I nordeuropa symboliserar björken ljus, vår och ny början. Vaggor till nyfödda gjordes ofta av björk.

Ett ryskt ordspråk säger att björken ger fyra goda ting;

Ljus – facklor av tvinnat näver.

Tystar skrik – björktjära till smörjning av vagnshjul.

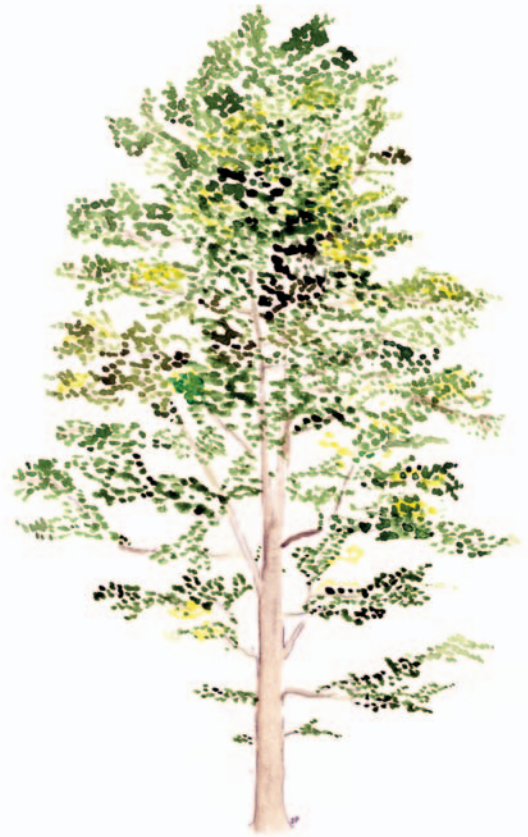
Botar sjuka – björksav och te på björklöv.

Rengör – björkris i bastun.

BOK

Boken är ett av våra hårdaste och segaste träslag

Om man har mycket höga krav på tålighet mot nötning och slag, är bok (*Fagus sylvatica*) ett bra val. Bok har en, i huvudsak, centraleuropeisk utbredning och förekommer inte i norra och västra Europa. Träslaget lämpar sig extremt väl för användning i parkett, möbler och snickerier som utsätts för hårt slitage.

Tekniska egenskaper

Bok är tungt, hårt och segt. Träslaget är lätt att klyva, bearbeta och svarva, torkar lätt och snabbt dock med risk för yt- och ändsprickor samt kraftig deformation. Bok är lätt att limma och ytbehandla. Dålig rötbeständighet. Dess egenskaper i kombination med möjligheten att ångbasa och tillverka böjda profiler i massivt trä har gjort bok till ett av de mest använda träslagen i svensk möbeldesign, speciellt för tillverkning av böjda eller formpressade detaljer i stolar.

Utseende, lukt och smak

Som färskt har det en vitgul färg men antar sedan, speciellt efter ångbasning, en mer rödaktig ton. Rödbrun färgad "kärnved" kan förekomma, den påverkar inte verkets hållfasthetsegenskaper. Träslaget är helt fritt från lukt och smak vilket har medfört att det används i sammanhang med livsmedel. Inga kända specifika hälsorisker.

BOK

Bok – obehandlad

Bok – lackerad

Bok – linolja

Bok – vittonad olja

Användningsområden

Traditionell användning: silltunnor, smörkärnor, träskor och redskap.

Nutida användning: möbler, golv och inredning, ofta för offentliga miljöer, hushållsartiklar och glasspinnar, plywood, innerdörrar och leksaker.

Tips

Använd ytbehandling med UV-filter för att motverka att det förlorar sin ljusa färg.

Använd enbart impregnerad bok i fuktiga miljöer.

Vid spikning/skruvning är det ofta nödvändigt att förborra.

Mycket högt bränslevärde och utmärkt för tillverkning av träkol.

Kuriosa

Bok är ett trädslag som kan växa skuggigt.

De första typerna för tryckning tillverkades av bok p.g.a. den jämna strukturen i kombination med hårdheten.

Stora mängder bokskog skövlades i Nordeuropa på 1700- och 1800-talet för tillverkning av pottaska, träkol och silltunnor. Detta tillsammans med dåtidens skogsbetning, har i hög grad påverkat nutida skogars utseende t.ex. i södra Sverige.

Bild från Tarkett.

EK

Ek är tungt, starkt och hårt med mycket god slitstyrka

Ek (*Quercus robur*) tillhör ett mycket stort släkte med cirka arter. Merparten av den ek som vidare förädlas hämtas från Centraleuropa. Arten finns inte i nordliga och sydvästliga delar. Trädslaget kan bli mycket gammalt, upp mot år.

Tekniska egenskaper

Möjligheten att bearbeta virket hänger samman med densiteten. Rakvuxen ved är relativt lättbearbetad, både maskinellt och manuellt. Snabbvuxen och kvistig ved kräver skarpa verktyg tillverkade av bra stålqualität. Mycket lämpligt att böja.

Ek torkar mycket långsamt med stor risk för inre sprickor, speciellt vid för snabb torkning. Torkångorna är mycket frätande. Går normalt bra att limma men kräver god omsorg. Inga speciella ytbehandlingsproblem men viss risk för blåsbildning vid värmestorkning. Splintveden är inte röttålig men kärnveden har god rötbeständighet (klass enligt CEN-normen), även under vatten.

Utseende

Splintveden är ljus gulgrå och utgör en liten andel av veden. Kärnveden är först grågul men blir sedan ljus till mörkt brun. Virke som utsätts för fukt längre tid blir svart. I kontakt med metaller, speciellt järn, kan veden missfärgas, rostfri spik eller skruv krävs för att undvika detta.

Bild från Snickarlaget.

Bild från Köhrs.

EK

Ek – obehandlad

Ek – lackerad

Ek – linolja

Ek – vittonad olja

Användningsområden

Traditionellt användes ek för skeppsbyggnad och konstruktioner under vatten. Ek är ett träslag som har haft hög status som möbel- och inredningsmaterial som golv, trappor, fönster, kök, möbler och snickerier. Massiva innerdörrar och möbler av ek användes länge för att ge t.ex. banker hög status.

Används i utomhuskonstruktioner i allt från staketstolpar till båtar. Lämpligt till bärande konstruktioner, till ytor som utsätts för nötning både i inredningar och möbler. Inte användbar inom massaindustrin p.g.a. garvsyran.

Tips

Vid spikning/skruvning är det lämpligt att förborra.

Den stora kontrastrikedomen i färg och mönster gör ekvirket estetiskt tilltalande. Ytans ådring och kulörnyanser varierar. Vedytan får t.ex. olika struktur beroende hur plankan är sågad ur stocken.

Vid vedeldning bör eken blandas med andra träslag p.g.a. rökgasernas innehåll av frätande ämnen.

Kuriosa

Svartek är ek som legat under vatten eller i torvmossor under mycket lång tid.

Förr användes betydande mängder ek för byggnad av fartyg. Det kunde gå åt upp till fina ekar till ett enda skepp.

I mytologin är eken Tors träd och anses framkalla blixtnedslaget och åska.

De keltiska druiderna samlade sina hemliga krafter från ekens krona.

KÖRSBÄR

Fågelbär

Medelhårt och -segt

Veden av körsbär (*Prunus avium*) har goda hållfasthetsegenskaper. Hårdheten kan jämföras med björk och böjhållfastheten är något bättre än för ek. Körsbär finns i stor del av Europa utom norra Skandinavien, Baltikum, delar av Polen samt Iberiska halvön.

Tekniska egenskaper

Rakfibrig ved är lättkliven men trä med oregelbunden fiberriktning svårkliven.

Virket är lättsågat och snabbtorkat. Långsam torkning kan minska skevning och förbättra färgen. Virket rör sig mycket vid fuktförändring. Lättbearbetat med måttlig verktygsförslitning. Det är lämpligt att basa och böja, väl jämförbart med bok. Kärnvedens rötbeständighet är relativt god. Goda limningsegenskaper och bra resultat vid ytbehandling.

Utseende

Stor variation i vedens utseende förekommer, ibland är gränsen mellan splint- och kärnved otydlig. Splintveden utgör en mindre andel av veden och är gulvit till ljus röd. Kärnveden är gulröd till ljus rödbrun. Grönaktiga stråk kan förekomma i veden. Under ljusets påverkan antar veden en varmare och mörkare rödaktig ton, som påminner om mahogny. Hyvlade ytor blir svagt glänsande.

KÖRSBÄR

Körsbär – obehandlad

Körsbär – lackerad

Körsbär – linolja

Körsbär – vittonad olja

Användningsområden

Eftertraktat virke till köksinredningar och slöjd liksom till möbler i form av fanér eller massivt virke. Används också till konsthantverk, svarvade föremål, musikinstrument, parkettgolv, trappräcken m.m.

Tips

Trädet är snabbväxande i ungdomen men blir sällan över 100 år gammalt.

Ett välformat träd är både vackert, värdefullt och till gagn för fåglarna.

Vid kontakt med järn, koppar eller mässing missfärgas veden, vid kontakt med basiska ämnen mörknar den.

Träslaget går att använda som rökspån vid grillning eller rökning av mat och avger en svagt sötaktig doft.

Kuriosa

18-talets *Chippendale*-möbler var tillverkade av körsbär.

Körsbär odlas för virkesegenskaperna och är samma art (*Prunus avium*) som *sötkörsbär* ("körsbär"). *Bigarrå* är en förädlad form av sötkörsbär. En närbesläktad art är *surkörsbär* (*Prunus cerasus*) som också kallas *klarbär* eller *morell*, förädlade former kan heta *skuggmorell* eller *brunkörsbär*. Arterna kan korsa sig till hybrider och kallas då *majkörsbär* eller *glaskörsbär*.

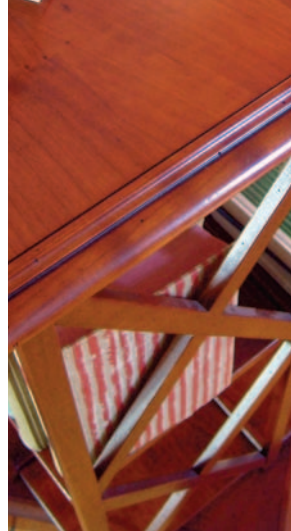
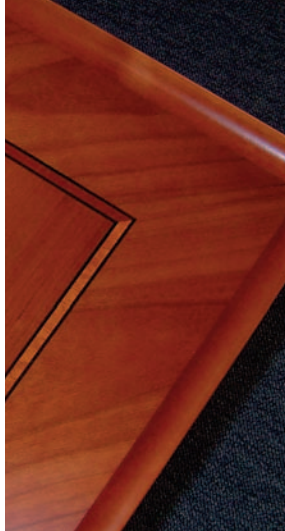

Bild från Tarkett.

LIND

Lind är mjukt och ganska segt

Lind (*Tilia cordata*) är ett perfekt träslag för snideri men också där man önskar ett ljust, lugnt och neutralt utseende på träytan. Totalt finns det cirka 20 olika lindarter. För de lindar som förekommer i Nord-europa är virkesegenskaperna likvärdiga.

Tekniska egenskaper

Lind är lätt att bearbeta. Skarpa verktyg krävs för en jämn yta, liksom för andra mjuka träslag. Lätt att torka och spricker inte men krymper ganska mycket. Krymper och sväller snabbt vid fukt-växlingar. Dålig beständighet mot röta och insekter. Lätt att limma, ytbehandla, polera och impregnera. Virket är också lätt att spika, skruva och böja.

Utseende

Veden är mycket ljus, ibland nästan vit, till gulvit. Med åldern kan det bli mörkare med dragning mot brun. Veden är rakfibrig, homogen och utan kärnved. Lind har en lukt som kan upplevas som unken eller besk, speciellt nysågat virke.

LIND

LIND

Lind – obehandlad

Lind – lackerad

Lind – linolja

Lind – vittonad olja

Användningsområden

Lämpligt till snideri och skulpturer. Inte lämpligt där det utsätts för mekanisk påverkan eller fukt. Traditionellt och nutida användning: träskulpturer, segelflygplan, finsnickeri och svarvning. Också till panel, hushållsartiklar, leksaker, persienner, musikinstrument, pluggar i lös ammunition och proteser.

Tips

Ett bastlager i barken kan användas till rep, mattor, säckar och trädgårdsändamål. Kol av veden är bra som ritkol och har även använts inom farmakologi. Te kokat på lindblommor anses vara svett- och urindrivande, krampstillande och slemlösande.

Att tvätta sig i vatten från ett avkok på lindblommor, ger en mjuk och len hy.

Lind har dåligt bränslevärde.

Kuriosa

Före kristendomens inträde var linden ett heligt träd, för ökad fruktsamhet offrade kvinnor till linden. Under linden samlades man till lek och dans men det var också allvarets träd, där det ibland hölls ting.

Linden är ett av de få trädslagen som pollineras med hjälp av insekter.

När *Carl von Linné* adlades, ändrade han det tagna efternamnet *Linnaeus*. Namnet härstammade från en trestammig lind som växte vid Stegaryd i Småland.

LÖNN

Lönn är ett hårt och segt träslag

Virket av skogslönn (*Acer platanoides*) är tätt, homogent, mycket slitstarkt och också mycket hårt i förhållande till densiteten. Lönnsläktet rymmer cirka olika arter varav bl.a. skogslönn och sykomorlönn är av skogligt intresse i Europa. Skogslönn förekommer över stor del av Europa, undantaget nordliga, västliga och sydliga delar.

Tekniska egenskaper

Torkar lätt men med risk för missfärgning, sprickor och skevhet. Veden krymper måttligt eller mycket lite (sykomorlönn), mycket stabilt vid fuktväxlingar. Lättbearbetat med måttlig verktygsförslitning, goda svarvningsegenskaper. Kvistfri ved har goda böjningsegenskaper, rötbeständigheten är dålig. Goda limningsegenskaper och lätt att ytbehandla och polera.

Utseende

Veden är vit till gulvit med årsringar som är tunna och skarpa. Lönn bildar ingen kärnved men en s.k. "falsk" kärna kan förekomma i form av ljus- till mörkbruna stråk. Veden är ofta rakfibrig och likformig i stukturen men förekommer vågigt tecknat trä (flamlönn), liksom ved med s.k. sovande knoppar ("fågelögonlönn"), är den eftertraktad till musikinstrument och fanér.

LÖNN

Lönn – obehandlad

Lönn – lackerad

Lönn – linolja

Lönn – vittonad olja

Användningsområden

Mångsidig användning, formstabil, slag- och nötningståligt. Historisk och nutida användning: skaft, räfspinnar, harvar, plogar, musikinstrument, parkett, trappor, panel, lister, dörrar, möbler och snickeriarbeten, leksaker och sportartiklar.

Tips

Lönn används både till sträng- och blåsinstrument, förutom alla andra fina egenskaper för ändamålet, har det också en vacker resonans.

Saponiner i lönn har angetts som en källa till kontakt-eksem.

Lönnved har bra bränslevärde.

Kuriosa

Lönn hette på fornnordiska *hlynnr* och kallas idag även för *majlövträd* eller *prästnäsa*.

Skaft av lönn till yxor och räfsor lär ”ha gifvit mindre blåsor i händerna än andra träslag”.

Lönnen har anlitats i medicinska syften. Bland annat drogs barn, som led av engelska sjukan, nakna genom en självvuxen öppning i stammen.

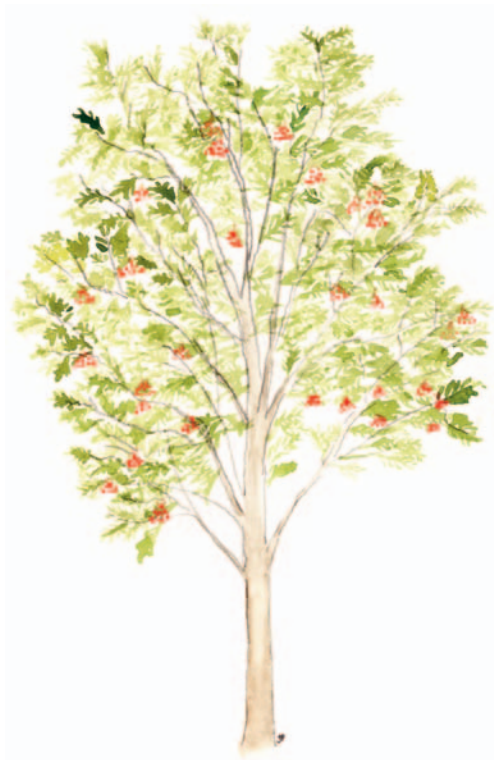
Den nordamerikanska *sockerlönnen* har en högre koncentration av sockerämnen i saven och tappas på sav för framställning av bl.a. lönnsirap.

LÖNN

Bild från Tarkett.

RÖNN

Rönn är medelhårt, starkt och segt

Rönn (*Sorbus aucuparia*) är både starkt, hårt och segt. Denna mångsidighet kvalificerar virket för en lång rad användningsområden. Rönn saknas endast i de sydligaste delarna av Europa. Att rönnen inte har använts i större utsträckning beror på liten tillgång av sågbar stock.

Tekniska egenskaper

Virkets egenskaper varierar kraftigt beroende på frodvuxenhet. Lätt att bearbeta men svårt att klyva. Rönn kräver goda kunskaper vid torkning då det annars kan uppstå en mängd fina sprickor i virket. Det går lätt att limma, ytbehandla och polera. Dålig rötbeständighet.

Utseende

Färgvariationerna i träslaget är dramatiska, från splintvedens gulvita färg till kärnvedens gråa och bruna toner. En betsad och polerad yta får en mycket vacker lyster.

Användningsområden

Traditionellt har virket använts till verktygsskaft, räfspinnar och hjulekrar samt industriella produkter som valsar och textilsplar. Många är vi väl som kommer ihåg vårens visselpipor av rönn. Nutida användning har ofta begränsats till slöjd.

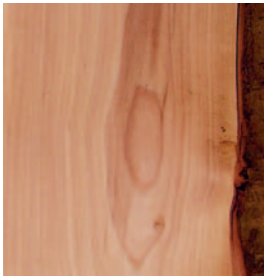
RÖNN

RÖNN

Rönn – obehandlad

Rönn – lackerad

Rönn – linolja

Rönn – vittonad olja

I Finland har man använt rönn vid traditionell möbel-tillverkning och till inredning. Med bättre framtida skötsel, utgör träslaget en potential i många sammanhang.

Tips

Till skogsägare: På många skogsmarker förekommer rikliga uppslag av rönn, även om betestrycket från vilda djur är extremt hårt. Anlägg ett rönnbestånd genom att hägna marken efter slutavverkning. Omloppstiden vid gagnvirkesproduktion är mycket kort och extremt snabb ungdomstillväxt skall därför eftersträvas.

Rönn är svårklivet men har mycket högt bränslevärde.

Rönnbären är viktig föda för fåglar på senhösten och även en vacker ögonfägnad.

Rönnbär som plockas när de är mogna och därefter fryses, kan kokas till en mycket god gelé i blandning med äpplen. Används med fördel till viltkött.

Kuriosa

På fornnordiska betyder rönn röd. Trädslaget har kallats Nordens Akacia.

I fornnordisk mytologi kallas ibland trädet för Tors räddning.

I många nordeuropeiska länder tillskrivs trädet många mystiska egenskaper, både goda och onda. På Island spreds ovänskap runt elden om man eldade rönn.

I svenska bondepraktikan är rönnen en signalart. Mycket rönnbär = mycket snö.

SÄLG

Sälg är löst, lätt och mjukt

Sälg (*Salix caprea*) tillhör den stora familjen salix med cirka arter. Sälgen är bl.a. släkt med vide. Den finns representerad i hela Europa utom sydligaste delen av Iberiska halvön.

Tekniska egenskaper

Träslaget är lätt att klyva och torka men kräver skarpa verktyg vid bearbetning, annars blir snittytorna lätt ludna. Det är också lätt att limma, måla och betsa men svårt att polera.

Olika uppgifter förekommer om röttålighet men förmodligen är den relativt dålig. Träslaget tål inte kraftig nötning men går att ångbasa och böja. Detta har medfört att sälgen ofta används till sargen i svepaskar och andra hemslöjdsprodukter.

Utseende

Mest iögonfallande är den vackra färgen på kärnveden. Den varierar ofta från orangegul till röd och rödbrun och kan likna körsbär, splintveden är ofta gulvit. Bearbetat virke mörknar mycket med tiden. Sälgen är ett vanligt trädslag i Nordeuropa, trots detta är den industriella användningen av sågat virke nästan obefintlig.

SÄLG

Sälg – obehandlad

Sälg – lackerad

Sälg – linolja

Sälg – vittonad olja

Användningsområden

Traditionellt har virket använts till hushållsföremål, ofta för vätska eftersom det är tätt och rör sig lite.

Nutida användning har ofta begränsats till konsthantverk, slöjd, leksaker och ved. Framtida användningsområden skulle kunna vara möbler, lister, panel, köksluckor och andra inredningsdetaljer.

Tips

Till skogsägare: Inslag av sälg i skogen, kan betala sig bra. Både i form av biologisk mångfald och bra pris på sågbara stockar.

Använd inte sälgvirke i fuktig miljö eller där det utsätts för kraftig nötning eller slag.

Kuriosa

Sälgen är tvåbyggare, dvs. han- och honblommor sitter på skilda träd.

Sälgen är en av de växter som blommar tidigast på våren, detta i kombination med att blomman är rik på nektar gör att den är livsviktig för humlorna.

Sälg innehåller salicylsyra som ju är febernedsättande.

SÄLG

Hårdhet, böjhållfasthet och densitet

Här hittar du träslagen i broschyren, samt gran och furu, rangordnade i de tre egenskaperna: hårdhet, böjhållfasthet och densitet.

HÅRT

Ask Bok Lönn Alm Ek Rönn Körsbär Björk Asp Al Furu Lind Sälg Gran

MJUKT

SEGT

Björk Bok Rönn Ask Lönn Lind Körsbär Ek Alm Al Furu Asp Gran Sälg

EJ SEGT

TUNGT

Ek Bok Ask Alm Rönn Björk Lönn Körsbär Sälg Al Furu Lind Asp Gran

LÄTT

Eftersom trä är ett levande och i högsta grad inhomogent material, bör tabellernas uppgifter uppfattas som grova riktvärden. Beroende på vilka undersökningar man refererar till, kan uppställningen få olika utseende. I gjorda tester anges också värdena oftast med ett brett intervall.

Vi har försökt väga samman olika uppgifter, granska källor och därefter ”kryddat” med vår samlade erfarenhet.

Sannolikt kan faktorer som: breddgrad, växtplats, jordmån, trädålder m.m., spela in på olika sätt.

Till exempel gäller för de bandporiga träslagen ask, alm och ek att de är betydligt hårdare och tyngre ju mer frodvuxna (snabbväxande) träden har varit. Det omvända förhållandet gäller för gran och furu.

Ett annat exempel är att virkets seghet varierar, beroende på avstånd till mörgen. Detta medför, indirekt, att trädets ålder också blir av betydelse.

Rötbeständighet

Virkets rötbeständighet kan beskrivas i en EU norm, CEN-norm (Comité Européen de Normalisation) från till , där = mycket beständig och = icke beständig.

All splintved för de här beskrivna träslagen, tillhör klass . Av alla träslagen är det egentligen bara ekens kärnved som har riktigt bra beständighet och som återfinns i klass .

Klassningen gäller dock trä i markkontakt där det finns tillgång både på fukt och syre. För många träslag gäller att de har bättre beständighet under jord, där syrehalten är låg.

För vissa träslag gäller annan rötbeständighet vid speciell användning. T. ex. har al, som klassas i CEN-norm , mycket god beständighet under vatten. Ett annat exempel är asp, som också återfinns i klass , som har mycket god beständighet utomhus i luft om luften ges fritt tillträde till alla virkets ytor och markkontakt undviks.

Några lövträslag kan impregneras och får då naturligtvis beständighet enligt gällande norm.

Ytbehandling

Lövträslagen innehåller låg eller ingen halt av kåda och hartsämnen, vilket medför att kvistar och färgvariationer inte missfärgar lasyrer eller heltäckande färgskikt.

Användningsområden olika träslag

	Al	Alm	Asp	Ask	BJörk	Bok	Ek	Körbär	Lind	Lönn	Rönn	Sålig	Gran	Furu
MÖBLER	■	■	●	■	■	■	■	■	▼	■	■	●	▼	■
Möbелvirke	■	■	●	■	■	■	■	■	▼	■	■	●	▼	■
INREDNING														
Dörrar inne	■	■	■	■	■	●	■	■	●	■	●	●	●	■
Väggpanel	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	●	●	■
Golv	●	■	●	■	■	●	■	■	▼	■	■	●	●	■
Takpanel	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	●	■
Listverk	■	■	●	■	■	■	■	■	■	■	●	●	●	■
Köksluckor	■	■	■	■	■	■	■	■	▼	■	■	●	●	■
Hyllor	■	■	■	■	■	■	■	■	▼	■	●	●	●	■
Övrig inredning	■	■	■	■	■	■	■	■	●	■	■	■	●	■
BYGGKONSTRUKTION														
Takstolar	●	●	■	●	●	●	●	●	▼	●	▼	▼	■	■
Regelverk	●	●	■	●	●	▼	●	▼	▼	▼	●	●	■	■
Formträ	■	●	■	●	●	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	■	■
Bjälkar	●	●	■	■	●	●	■	▼	▼	▼	▼	▼	■	■
Dörrar ute	▼	●	●	▼	▼	▼	■	●	▼	▼	▼	▼	●	■
UTOMHUS*														
Ytterpanel	▼	■	■	▼	▼	▼	■	▼	▼	▼	▼	▼	■	■
Bräddak, spåntak	▼	●	■	▼	▼	▼	■	▼	▼	▼	▼	▼	●	■
Terrassgolv	▼	●	●	▼	▼	▼	■	●	▼	▼	▼	▼	●	■
Trädgårdsmöbler	▼	■	■	▼	▼	▼	■	●	▼	▼	▼	▼	▼	■
ÖVRIGT														
Bravved	■	■	●	■	■	■	●	■	●	■	■	■	▼	▼
Vedeldning	■	■	■	■	■	■	●	■	■	■	■	■	■	■
Grillkol	■	■	■	■	■	■	■	■	●	■	■	■	●	■
Slöjdmaterial	■	■	■	■	■	●	■	■	■	■	■	■	▼	●
Skaff/verktyg	▼	■	▼	■	■	■	■	■	▼	■	■	▼	▼	▼

*gäller obehandlat virke

advantage hardwood

www.advantagehardwood.org

Mål 2 Södra
Projektet delfinansieras av
EUROPEISKA UNIONEN
EG:s strukturfonder

Smålandsgruppen
i samverkan med Leader+

www.tracentrum.se

Tel. 0380-55 43 00